

Bedömning av föräldraansvar och väntetid under dygnsvilan inom assistansersättning

Försäkringskassans ställningstagande

Om ett assistansberättigat barn uppfyller kraven för rätt till väntetid under dygnsvilan (normalt natten) ska bedömningen av föräldraansvar för den tiden göras på samma sätt som för övriga dygnet. Vid bedömningen av om väntetid ingår i föräldraansvaret ska man jämföra med vad ett barn i motsvarande ålder utan funktionsnedsättning normalt kräver. Vid bedömningen ska man se till frekvensen av hjälpbehoven under dygnsvilan och därmed till föräldrarnas möjlighet att ha en ostörd sömn. Om föräldrarnas aktiva insatser eller uppvaknandena till sin frekvens är sådana att de innebär att föräldrarnas sömn störs i en omfattning som en förälder till ett barn utan funktionsnedsättning normalt inte behöver förvänta sig ska väntetiden inte anses ingå i det normala föräldraansvaret.

Bakgrund och överväganden

Bakgrund

Ett rättsligt ställningstagande behövs för att säkra att tillämpningen inom Försäkringskassan blir likformig vid bedömningen av den väntetid som kan uppkomma när föräldrar sköter sina barn under barnets dygnsvila.

Med väntetid avses tid då den försäkrade under sin dygnsvila behöver ha en personlig assistent tillgänglig i väntan på att ett hjälpbehov uppstår utan att det är fråga om tillsyn (9 a § lagen [1993:387] om stöd och service till vissa funktionshindrade). Vid bestämmande av assistansersättning ska en timmes väntetid anses motsvara en fjärdedels assistanstimme (2 § Försäkringskassans föreskrifter [FKFS 2016:4] om assistansersättning).

Eftersom väntetid per definition egentligen innebär att finnas till hands i väntan på att ett hjälpbehov kan uppstå kan det finnas osäkerhet kring om detta ska jämföras med det allmänna ansvaret att finnas till hands under dygnsvilan som föräldrar har. Föräldrar lämnar vanligtvis inte sina barn, inte ens unga tonåringar, utan vuxna under dygnsvilan. Det går dock inte att med automatik säga att eftersom föräldern finns till hands under samma tak som barnet är det frågan om väntetid. Det går inte heller att säga att väntetid aldrig ska beviljas i en sådan situation.

Av 51 kap. 6 § socialförsäkringsbalken följer att Försäkringskassan vid bedömning av behovet av personlig assistans för ett barn ska bortse från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter (jfr bet. 1995/96:SoU15 s. 16 och 18, RÅ 1997 ref. 23 I och RÅ 2008 ref. 17).

Överväganden - hur bör hjälpbehov under dygnsvilan för barn bedömas?

Om man ser till bedömningen av ett barns hjälpbehov under dygnsvilan kan det bli aktuellt att förutom tid för aktiva insatser bevilja tid för tillsyn och väntetid. Vid bedömningen ska Försäkringskassan alltid utgå från den medicinska utredningen i ärendet där det ska framgå att det finns en koppling mellan funktionsnedsättningen och behovet av hjälp under dygnsvilan. För barn innebär detta även att en bedömning av föräldraansvaret därefter ska göras.

1. Steg ett blir alltså att ta reda på hur hjälpbehovet ser ut.

2. I steg två ska Försäkringskassan bedöma om det finns behov under dygnsvilan som ska tas med i beräkningen av assistanstimmar. Om så är fallet ska man ta ställning till hur det beskrivna behovet under dygnsvilan ska bedömas och kvantifieras. Är det frågan om

- aktiv tid
- tillsyn
- väntetid

3. Först därefter, i steg tre, ska Försäkringskassan ta ställning till om den tid som har beaktats kan anses ligga inom ramen för föräldraansvaret. Detta eftersom det är viktigt både för handläggare och den försäkrade att veta i förhållande till vad föräldraansvaret bedöms.

Om ett barn har hjälpbehov under dygnsvilan som berättigar till assistansersättning för aktiva insatser, kan tiden däremellan vara väntetid om en assistent behöver finnas tillgänglig i väntan på att hjälpbehov ska uppstå. Om barnet har rätt att beviljas väntetid för den tiden är däremot beroende av hur föräldraansvaret bedöms.

Hur bedömningen av väntetid och föräldraansvar under dygnsvilan ska gå till kan beskrivas genom följande exempel på tänkbara situationer;

A. Föräldern behöver ligga i sängen med grundsyftet att sova men är ändå ständigt beredd att gå upp och sköta barnet flera gånger under dygnsvilan.

B. Föräldern behöver stiga upp två gånger under dygnsvilan för att sköta barnet och ligger däremellan och sover.

C. Föräldern behöver vara i barnets närhet (genom att se barnet eller i vart fall befinna sig på hörbart avstånd) under dygnsvilan eftersom barnet inte kan påkalla uppmärksamhet själv och vara beredd att ingripa vid behov för att förhindra att skadliga situationer kan uppstå.

Situation A är relativt vanlig för småbarnsföräldrar överlag och berättigar normalt inte till väntetid. Många föräldrar till småbarn utan funktionsnedsättning får sin dygnsvila störd genom att barnet ofta vaknar och påkallar uppmärksamhet. Detta minskar dock ganska fort med stigande ålder och här får alltså bedömas när det inte kan anses ingå i ett normalt föräldraansvar att behöva gå upp så många gånger under dygnsvilan att sömnen störs.

Hur situation B ska bedömas är också beroende av barnets ålder. Om det t.ex. för ett barn utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder är vanligt att föräldrarna vaknar två gånger under dygnsvilan och tillgodoser olika hjälpbehov ingår väntetiden däremellan i det normala föräldraansvaret. För små barn kan därför inte väntetid beviljas för denna tid.

Situation C skulle i dag kunna bedömas som tillsyn oavsett åldern på barnet (se närmare i vägledningen för assistansersättning, kap. 9 om vad som gäller för att tillsyn som andra personliga behov ska beviljas).

Sammanfattningsvis innebär detta att om de aktiva insatserna eller uppvaknandena till sin frekvens är sådana att de innebär att föräldrarna inte kan få en ostörd sömn och detta med hänsyn till barnets ålder inte kan anses normalt i jämförelse med föräldrar till barn utan funktionsnedsättning, bör väntetiden inte anses ingå i det normala föräldraansvaret.

Föräldrars ansvar för barn under dygnsvilan och make- eller makaansvar kan inte jämföras. Detta eftersom föräldraansvaret alltid måste relateras till barnets ålder och utveckling.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

51 kap. 6 § socialförsäkringsbalken

9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade fr.o.m. den 1 april 2018

2 § Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2016:4) om assistansersättning

Eva Nordqvist

Catharina Brodd